

Слободяник Геннадій Іванович, кандидат медичних наук, доктор філософії в галузі психології, професор кафедри загальної та клінічної фармації ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом», 02000, вул. Фрометівська, 2, м. Київ, Україна; slobodgi@ukr.net.

ORCID 0000 – 0002 – 9995 - 3922

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ТА ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ В СТУДЕНТІВ ПЕРЕЯСЛАВ – ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Анотація

Слободяник Г. І., кандидат медичних наук, доктор філософії в галузі психології, професор кафедри загальної та клінічної фармації ПрАТ «ВНЗ «МАУП», м. Київ, Україна. **Психологічна адаптація та ціннісні орієнтації в студентів Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.**

Ключові слова: студенти, педагогіка, ціннісні орієнтації, психологічна адаптація, внутрішньоособистісні конфлікти, психопрофілактика.

Постановка проблеми. Формування ціннісних орієнтацій для майбутніх педагогів має особливе значення, насамперед, в контексті професійної самореалізації особистості, що обумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З'ясування ієрархії цінностей студентів є важливим аспектом організації навчального процесу, визначення смисложиттєвих орієнтацій та побудови алгоритму досягнення цілей професійної самореалізації.

Формулювання мети статті. Метою даної роботи стало вивчення особливостей психологічної адаптації та ціннісних орієнтацій майбутніх

педагогів за допомогою модифікованої методики «ціннісних орієнтацій» М. Рокіча.

Викладення основного матеріалу. Ціннісні орієнтації є ознакою зрілої особистості, вони забезпечують стійкість особистості, визначеність та послідовність її поведінки, є показником ступеня входження індивіда до суспільно-соціальних відносин. Якщо життєві цілі не реалізуються, то виникає загроза внутрішньоособистісного конфлікту, який проявляється через невпевненість у своїх силах, втраті стимулів самореалізації. Наявність ціннісних регуляторів забезпечує стійкість особистості в момент кризи нереалізованості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення ціннісних орієнтацій студентської молоді показало їхній взаємозв'язок із процесом активності розвитку особистості. У майбутніх педагогів найвищу значущість мають такі цінності: щасливе сімейне життя; наявність добрих і вірних друзів; здоров'я фізичне та психічне. Велика різниця між цінністю «цікава робота» та її суб'єктивною досяжністю пов'язана у деяких студентів із таким конфліктом, як «мотиваційний». Цінність «упевненість у собі» (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів) є для студентів найбільш важко досяжною. Для студентів молодших курсів основною цінністю була «наявність добрих і вірних друзів», а для старших - «щасливе сімейне життя», що логічно відображує вікову динаміку особистісних пріоритетів. Варто звернути увагу на те, що найменшу значущість для студентів мають такі цінності, як «творчість (можливість творчої діяльності)», що вказує на необхідність спрямування навчальних планів і програм підготовки майбутніх педагогів на її формування. Втім, можливо, останнє місце даної цінності обумовлене віковим фактором, наявністю ситуативно більш актуальних цінностей на даному етапі життя. З'ясування цього питання, вкрай важливого для формування особистості та здобуття фахових компетенцій майбутніх педагогів, потребує подальших наукових досліджень.

Аннотация

Слободяник Г. И., кандидат медицинских наук, доктор философии в области психологии, профессор кафедры общей и клинической фармации ЧАО «ВУЗ «МАУП», г. Киев, Украина. **Психологическая адаптация и ценностные ориентации у студентов Переяслав-Хмельницкого государственного педагогического университета имени Григория Сковороды.**

Ключевые слова: студенты, педагогика, ценностные ориентации, психологическая адаптация, внутриличностные конфликты, психопрофилактика.

Постановка проблемы. Формирование ценностных ориентаций для будущих педагогов имеет особое значение, прежде всего, в контексте профессиональной самореализации личности, обуславливает актуальность нашего исследования.

Анализ последних исследований и публикаций. Выяснение иерархии ценностей студентов является важным аспектом организации учебного процесса, определение смысложизненных ориентаций и построения алгоритма достижения целей профессиональной самореализации. Формулировка цели статьи. Целью данной работы стало изучение особенностей психологической адаптации и ценностных ориентаций будущих педагогов с помощью модифицированной методики «ценностных ориентаций» М. Рокича.

Изложение основного материала. Ценностные ориентации является признаком зрелой личности, они обеспечивают устойчивость личности, определенность и последовательность его поведения, является показателем степени вхождения индивида в общественно-социальных отношений. Если жизненные цели не реализуются, то возникает угроза внутриличностного конфликта, который проявляется из-за неуверенности в своих силах, потере стимулов самореализации. Наличие ценностных регуляторов обеспечивает устойчивость личности в момент кризиса нереализованности.

Выводы и перспективы дальнейших исследований. Изучение ценностных ориентаций студенческой молодежи показало их взаимосвязь с процессом активности развития личности. В будущих педагогов самую высокую значимость имеют следующие ценности: счастливая семейная жизнь; наличие хороших и верных друзей; здоровье физическое и психическое. Большая разница между ценностью «интересная работа» и ее субъективной достигаемости связана в некоторых студентов с таким конфликтом, как «мотивационный». Ценность «уверенность в себе» (внутренняя гармония, свобода от внутренних противоречий, сомнений) является для студентов наиболее трудно достижимой. Для студентов младших курсов основной ценностью была «наличие хороших и верных друзей», а для старших - «счастливая семейная жизнь», что логично отражает возрастную динамику личностных приоритетов. Стоит обратить внимание на то, что наименьшую значимость для студентов имеют такие ценности, как «творчество (возможность творческой деятельности)», что указывает на необходимость направления учебных планов и программ подготовки будущих педагогов на ее формирование. Впрочем, возможно, последнее место данной ценности обусловлено возрастным фактором, наличием ситуативно более актуальных ценностей на данном этапе жизни. Выяснение этого вопроса, крайне важного для формирования личности и получения профессиональных компетенций будущих педагогов, требует дальнейших научных исследований.

Annotation

Slobodyanyk G. I., PhD, MD, PhD in Psychology, Professor of the Department of General and Clinical Pharmacy, PJSC "Interregional Academy of Personnel Management", Kyiv, Ukraine. **Psychological adaptation and value orientations of students of Pereyaslav-Khmelnitsky State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda.**

Key words: students, pedagogy, value orientations, psychological adaptation, intrapersonal conflicts, psychoprophylaxis.

Formulation of the problem. The formation of value orientations for future teachers is of particular importance, especially in the context of professional self-realization of the individual, which determines the relevance of our study.

Analysis of recent research and publications. Finding out the hierarchy of values of students is an important aspect of the organization of the educational process, determining the meaning of life orientations and building an algorithm for achieving the goals of professional self-realization.

Formulating the purpose of the article. The purpose of this work was to study the features of psychological adaptation and value orientations of future teachers using a modified method of "value orientations" M. Rokich.

Presenting main material. Value orientations are a sign of a mature personality, they provide stability of the personality, certainty and consistency of its behavior, are an indicator of the degree of entry of the individual into social relations. If life goals are not realized, then there is a threat of intrapersonal conflict, which is manifested through insecurity, loss of incentives for self-realization. The presence of value regulators ensures the stability of the individual at a time of crisis of failure.

Conclusions and prospects for further research. The study of the value orientations of student youth showed their relationship with the process of personal development activity. The following values are of the greatest importance for future teachers: happy family life; the presence of good and faithful friends; physical and mental health. The big difference between the value of "interesting work" and its subjective achievement is related to some students with such a conflict as "motivational". The value of "self-confidence" (inner harmony, freedom from internal contradictions, doubts) is the most difficult for students to achieve. For junior students, the main value was "the presence of good and loyal friends", and for seniors - "happy family life", which logically reflects the age dynamics of personal priorities. It is worth noting that the least important for students are such values as "creativity (the possibility of creative activity)", which indicates the need to direct curricula and training programs for future teachers to its formation. However, perhaps the last place of this value is due to the age factor, the presence of situationally more relevant

values at this stage of life. Clarification of this issue, which is extremely important for the formation of personality and acquisition of professional competencies of future teachers, requires further research.

Ключові слова: студенти, педагогіка, ціннісні орієнтації, психологічна адаптація, внутрішньоособистісні конфлікти, психопрофілактика.

Постановка проблеми. До провідних чинників, що впливають на динаміку внутрішньоособистісних конфліктів, належить ціннісна сфера особистості. Ціннісні орієнтації забезпечують стійкість особистості, визначеність та послідовність її поведінки, постійність взаємовідносин із соціумом. Розвинуті ціннісні орієнтації — це ознака зрілої особистості, показник міри її соціальності, ступеня входження індивіда до суспільно-соціальних відносин [1; 24-26]. Для дослідження життєвих цілей та планів необхідно застосувати підхід до студентів, які навчаються у вищому навчальному закладі, в основі якого лежать події, що є ключовим моментом життєвого шляху особистості. Саме такими подіями й виступають життєві цілі та плани. В емпіричних дослідженнях, як життєві плани, зазвичай виступають такі конкретні події, як вступ до вищого навчального закладу, шлюб та інше, а як життєві цілі - деякі досить абстрактні орієнтири: гарна робота, матеріальна забезпеченість, щасливе сімейне життя. Послідовна реалізація конкретних подій - планів, впливає на особистість та зрештою призводить до здійснення конкретних життєвих цілей. Але, щоб план переростав у здійснення цілі, вона мусить бути предметно визначеною, а час її реалізації узгоджений з часом здійснення плану. Якщо життєві цілі не реалізуються, то виникає загроза внутрішньоособистісного конфлікту, який проявляється через невпевненість у своїх силах, втраті стимулів самореалізації. Орієнтуючись у широкому спектрі соціальних цінностей, індивід вибирає ті, які найтісніше пов'язані з його домінантними потребами. Предмети цих потреб усвідомлюються особистістю й стають її ключовим життєвими цінностями. Наявність ціннісних регуляторів

забезпечує стійкість особистості в момент кризи нереалізованості [1; 24-26]. Якщо ж накреслені цілі досягненні і втрачають свою спонукальну силу, ціннісні орієнтації стимулюють плекання нових цілей. Формування ціннісних орієнтацій для майбутніх педагогів має особливе значення, бо є не значимим, насамперед, в контексті професійної самореалізації особистості, що обумовлює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На формування особистості, протягом її вікового розвитку, впливають індивідуальна свобода волі та мотивація [13], що навіть обумовило створення мотиваційної теорії тривалості життя [13], що реалізується через цикли дій, спрямовані на досягнення довгострокових цілей оптимального розвитку. Особи відрізняються своєю здатністю ефективно регулювати свої цілеспрямовані дії в рамках віково-визначеної структури можливостей та обмежень у своєму життєвому шляху, орієнтуючись на зміни до кращого чи гіршого [13]. Тому дослідження мотиваційного компоненту особистості, особливо на етапі переходу до дорослого віку, є актуальною проблемою сучасної психологічної науки.

Стійкість та зрілість рис є фундаментальними принципами сучасної психології особистості [16]. В навчальних досягненнях студентів істотну роль відіграє здатність до самоконтролю, тобто до узгодження думок, почуттів і вчинків з цілеспрямованими цілями перед миттєво більш привабливими альтернативами [3]. Майже всі студенти стикаються з конфліктом між академічними цілями, які вони цінують у довгостроковій перспективі, та неакадемічними цілями, які вважають більш приємними на даний момент [3]. А отже, з'ясування ієрархії цінностей студентів є важливим аспектом організації навчального процесу, визначення смисложиттєвих орієнтацій та побудови алгоритму досягнення цілей професійної самореалізації. До того ж, усвідомлення ієрархії цінностей дозволить викладачам допомогти студентам сформувати навички самоконтролю, здатність навмисно посилювати імпульси, що відповідають академічним цілям, і гасити імпульси, що не відповідають академічним цілям [3]. Тим не менше, дослідження розвитку особистості

вважається хоч і благодатним, але досить важким полем психологічної науки та практики [16].

Серед особистісних проблем сучасної молоді, розглядаються такі явища, як, зокрема, гедонічний занепад, тобто, зменшення реакції задоволення на ті чи інші багаторазові впливи, механізм якого, на думку науковців, пов'язаний із саморефлексією [9]. Недавні досягнення, спрямовані на розуміння інформаційних станів у мозку людини, свідчать про те, що всі події фільтруються через призму того, чи є вони для нас хорошими чи поганими [18]. Тобто, емоції представлені на різних рівнях сенсорних систем і впливають на сприйняття, увагу, навчання та пам'ять. Емоційні процеси залежать від взаємодіючих систем нейромедіаторів та областей мозку, які виходять за межі цих структур, впливаючи на такі процеси, як відвідування та запам'ятовування емоційних стимулів, регулювання емоцій та розпізнавання емоційних проявів, а також емпатія, ризик, імпульсивність, зміна поведінки та фокус уваги [15]. Як з'ясувалося, основна функція емоційних уявлень полягає у виробленні уніфікованих емоцій, сприйняття та думок, а не дискретних та ізольованих психологічних подій [18]. Отже, емоція діє як фундаментальна риса пізнання, за допомогою дизайну, що забезпечує, щоб емоційні результати були центральним об'єктом сприйняття, думки та дії [18]. Врахування того, що соціальні судження та поведінка керуються, здебільшого, неусвідомленими установками та стереотипами, що стало основою розробки концепції неявної упередженості [4], обґрунтовує приділення уваги емоційному компоненту адаптаційного процесу студентів до умов навчання. Процес розвитку орієнтації особистості на себе та(або) на інших, як свідчать останні дані соціальної нейронауки, спирається на загальну мережу соціально-афективних областей мозку, при цьому медіальна префронтальна кора відіграє центральну роль в інтеграції перспектив, пов'язаних із собою та іншими. Тобто, орієнтація мислення на себе та інших, є взаємопов'язаними процесами, що спираються на відповідну нейромережу. При цьому, мотивація молоді робити свій внесок у життя суспільства може найбільше посилюватися за умови ухгодження мотивів, що

орієнтуються на себе та на інших [7]. На формування ціннісних орієнтацій та соціальних зв'язків у сучасному суспільстві все більше впливають компоненти динамічного соціального середовища, екосистеми соціальних медіа, онлайн-платформи, що ускладнюють усталені соціально-психологічні ефекти [12]. Тому сучасна психологія вдається до з'ясування механізмів емпатії, розглядаючи емпатійний спектр у багатьох контекстах, включаючи тісні стосунки, професійну опіку та групові емоції, що забезпечує синтетичний і генеративний спосіб зрозуміти, яким чином соціальні емоції виробляють просоціальні дії [8]. Актуальні дослідження спрямовані на розуміння перцептивних механізмів, за допомогою яких відбувається впізнання людей та їх дії, а також процесів, за допомогою яких сприйнятливі уявлення ведуть до висновків про психічні стани та риси людей [19], а обличчя розглядається як потужний інструмент соціальної комунікації, інформація про обличчя викликає різні соціальні уявлення, є складним емпіричним викликом, що стає предметом дослідження соціальної психофізики [17]. Вивчення наслідків егоїзму та інакості для психологічного благополуччя, фізичного здоров'я та стосунків, даних про витрати та вигоди від надання часу, грошей та підтримки іншим, а також про витрати та переваги отримання або отримання цих речей від інших, показало, що поведінка давання та брання може бути мотивована як егоїстичними, так і чужими проблемами (КРОКЕР). Мотивації, що лежать в основі давання та прийняття, включають такі внутрішньопсихічні механізми, як позитивний та негативний афекти, самооцінка та самоефективність, відчуття сенсу та мети в житті та відчуття зв'язку з іншими або ізоляції від них, а також міжособистісні стосунки такі процеси, як зворотна підтримка та реагування [10]. Важливі установки є реальними та наслідковими психологічними силами [14] Особисте значення надається такому ставленню, коли воно сприймається як відповідне власним інтересам, соціальній ідентифікації з референтними групами чи референтними особами та цінностями. Надання особистої важливості позиції спричиняє кристалізацію поглядів (через посилений опір змінам), напружений збір та обробку відповідної інформації, накопичення

великого сховища добре організованої відповідної інформації в довгостроковій пам'яті, посилення екстремальності та доступності ставлення, посилення вплив ставлення на регуляцію міжособистісного потягу, активізацію емоційних реакцій та посилений вплив ставлення на поведінкові наміри та дії [14]. Соціокогнітивні дослідження показали, що сила впливає на те, як люди почуваються, думають і діють [2]. Сила активізує думки, мовлення та дії та орієнтує людей на яскраві цілі, пов'язані з ролями влади, схильністю, завданнями та можливостями. Влада збільшує самовираження, пов'язане з активними частинами Я (активне Я), підвищуючи впевненість, саморегуляцію та пріоритетність зусиль для досягнення фокусних цілей. Сила має вплив на когнітивні процеси, переваги цілей, результативність та корупцію, а також спричиняє потенційно шкідливі наслідки для соціальної уваги, сприйняття перспектив та об'єктивації підлеглих [2]. Дослідження, спрямовані на розуміння того, як визначаються особистість та статус людини на роботі, показали, що схема відданості праці вимагає, щоб ті, хто по-справжньому відданий своїй справі, зробили це центральним або єдиним напрямком свого життя, без сімейних вимог відволікати їх. При цьому, схема відданості роботі забезпечує нижчу оцінку класової та гендерної ідентичності: відданість роботі є ключовим способом встановлення статусу елітного класу та функцій як міри людини - чим довший робочий час і вищий попит на його увагу, тим краще. Пропаганда змін у способі роботи та прожитому житті зустрічає опір, оскільки ставить ці заповітні ідентичності під загрозу. Стійкість до цих загроз особистості утримує діючі норми робочого місця. Імпліцитна психологічна інфраструктура закріплює невідповідність між сучасним робочим місцем та сучасною робочою силою [11]. Генетична схильність до насильства, несприятливий досвід у дитинстві, вживання алкоголю та черепно-мозкова травма є чинниками, що сприяють змінам структури та функцій мозку в мережах, що беруть участь у виявленні загроз (наприклад, упереджена чутливість до провокації), саморегуляції (наприклад, контроль над гнівом та агресивними спонуканнями) та соціальному пізнанні (наприклад, роздумах про

мотиви інших), і в людей з цими факторами ризику, реакція мозку на провокацію гніву, швидше за все, збільшить ризик реактивної агресії [20].

Для розуміння процесів адаптації, розуміння стресу та залежності, а також розробки ефективних психокорекційних та психопрофілактичних втручань, має значення така особливість людської поведінки, як формування звички [23]. Люди, як правило, повторюють одну і ту ж поведінку в повторюваних контекстах. Звички в психології розглядаються з точки зору їхніх когнітивних, мотиваційних та нейробіологічних властивостей. Виділяють три способи взаємодії звичок із навмисним переслідуванням цілей: 1) звички формуються в міру того, як люди переслідують цілі, повторюючи ті самі відповіді в даному контексті; 2) звички та цілеспрямована мета переслідують керівні дії синергетично, хоча звички є ефективним, стандартним способом реагування; 3) люди, як правило, роблять висновок з частоти виконання звичок [23].

Матеріалізм включає сукупність цінностей та цілей, орієнтованих на багатство, майно, імідж та статус, будучи фундаментальним аспектом системи цінностей/цілей людини, що перебуває у відносному конфлікті з цілями, які стосуються добробуту інших людей, а також власного особистого та духовного зростання. Суттєві докази показують, що люди, які ставлять відносно високий пріоритет над матеріалістичними цінностями/цілями, споживають більше продуктів і беруть більше боргів, мають менш якісні міжособистісні стосунки, діють більш екологічно руйнівними способами, мають несприятливу мотивацію до роботи та освіти, а також нижчий рівень особистого та фізичного самопочуття [21]. Успішні втручання заохочують внутрішні/самотрансцендентні цінності/цілі, підвищують відчуття особистої безпеки та/або блокують матеріалістичні повідомлення від оточення. Ці втручання, швидше за все, були б більш ефективними, якби також була прийнята політика, яка зменшує фокус сучасної культури на споживання, прибуток та економічне зростання [21]. Якщо викладачі схвалюють роль наставників, вони можуть сприяти глибокому вивченню, довгостроковому навчанню та рівності ставлення в студентів. Очікується, що більш високий

рівень пристосованості до навчання на роботі сприятиме підвищенню ефективності, коли люди стикаються з незнайомим середовищем, наприклад, під час вступу до організації [5]. Пристосованість до навчання опосередковано впливає на інноваційну поведінку через позитивне обрамлення, але не через засвоєння завдань. Уникнення невизначеності модерувало взаємозв'язок між адаптованістю до навчання та позитивним обрамленням, а засвоєння завдань модерувало взаємозв'язок між позитивним обрамленням та інноваційною поведінкою [5]. Валентність емоцій, що відображаються, як критичний фактор, впливає на переваги та шкоду методів емоційного прояву. У позитивному контексті відображення природні прояви емоцій є найбільш корисними (з точки зору впливу на емоційне виснаження, задоволеність роботою та відмову від роботи), тоді як поверхневі дії - найбільш шкідливими [6]. Якісний контакт сприяє позитивній поведінці, орієнтованій на інших людей [21].

Формулювання мети статті. Метою даної роботи стало вивчення особливостей психологічної адаптації та ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів.

Застосувавши аналіз результатів вибірки тестування студентів Переяслав Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди (ПХДПУ) у кількості 120 осіб, з першого по п'ятий курси навчання, різних факультетів, за модифікованою методикою «ціннісних орієнтацій» М. Рокіча, були отримані дані про значущість основних термінальних цінностей.

Викладення основного матеріалу. Вивчення ціннісних орієнтацій студентської молоді показало їхній взаємозв'язок із процесом активності розвитку особистості. У частини студентів вступ до вищого навчального закладу викликає ріст активності, а у інших досягнення (вступ) - внутрішню кризу. У ході експериментального дослідження виявлено, що одним з провідних факторів, які впливають на динаміку внутрішньоособистісних конфліктів студентів, є саме ціннісні орієнтації. В цілому за вибіркою результатів тестування студентів найвищу значущість мають такі цінності:

№ 15 - щасливе сімейне життя; № 8 — наявність добрих і вірних друзів; № 3 - здоров'я фізичне та психічне. Але значущість цих цінностей різна, відповідно до курсів навчання. Наприклад, якщо цінність № 15 («щасливе сімейне життя») - загалом по університету на старших (4-5-му курсах) посідає перше місце, то на молодших (1-2-му) лише третє. Як видно на рис. 1, відстежується чітке зростання значущості такої тенденції від молодших курсів до старших. Відсоткова складова цієї цінності становить, відповідно, на молодших курсах — 55, 51 %, 59, 83 %, а на старших — 75,45%. Цінність № 8 («наявність добрих і вірних друзів»), у порівнянні з попередньою, має зворотну тенденцію: на молодших курсах (1-2-му) її значущість сягає першого плану (відсоткове співвідношення — 78,53%, 65,61%), на випускному (5-му) курсі студенти за значущістю цю цінність опустили на четверте місце (60,82%). Цей факт пояснюється тим, що на молодших курсах студентам, які намагаються адаптуватися до нового середовища, дуже важливо мати підтримку вірних друзів. Студенти старших курсів воліють бути поряд із коханою людиною, ніж знайти підтримку серед друзів. Динаміка прояву цієї цінності подана на рис. 2.

Рис. 1. Динаміка прояву цінності № 15 («щасливе сімейне життя») в період навчання у студентів ПХДПУ імені Г. Сковороди

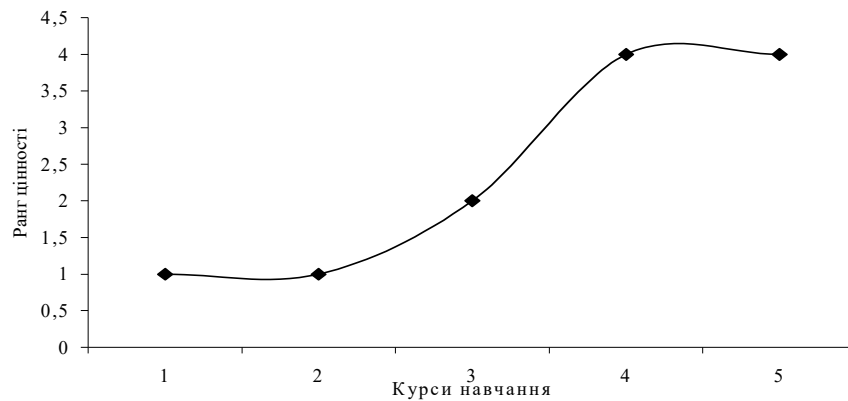

Рис. 2. Динаміка прояву в студентів цінності № 8 («наявність добрих і вірних друзів») за період навчання у ПХДПУ імені Г. Сковороди.

Цінність № 3 («здоров'я фізичне та психічне») в цілому поставлена студентами на третю позицію. Як можна побачити на рис. 3, велику значущість ця цінність має на молодших (1-2-му) та випускному (5-му) курсах (відповідно — 61,45 %, 68,71 %). А студенти 3-4-го курсів оцінили вагу здоров'я трохи нижче за тих, хто навчається на інших курсах (58,01 %).

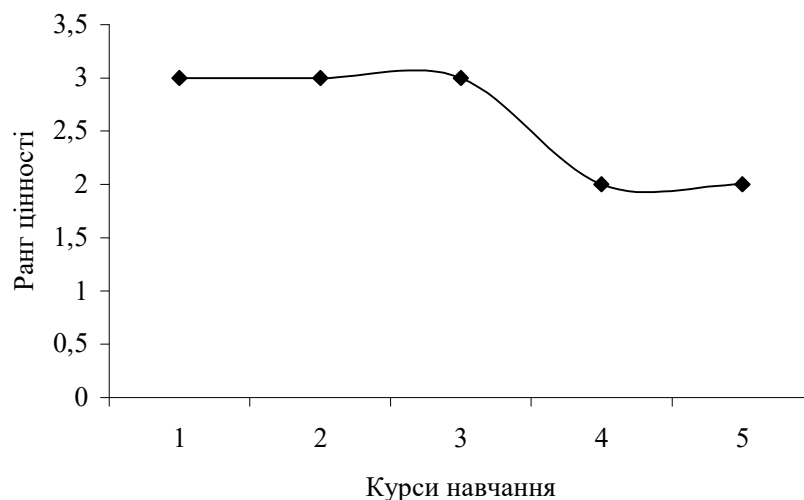

Рис. 3. Динаміка прояву у студентів цінності № 3 («здоров'я фізичне та психічне») за період навчання ПХДПУ імені Г. Сковороди.

Це є закономірним, тому що без наявності гармонійного психічного та фізичного здоров'я не можна говорити про щасливе сімейне життя та про інші цінності. Особливо актуальною дана проблема постала в нашій країні, де рівень здоров'я з кожним роком погіршується внаслідок певних чинників (військові дії

на Сході України, еміграція населення за кордон, катастрофи у Чорнобилі, низький соціальний рівень життя тощо). Цікавим є той факт, що найменшу значущість для студентів мають такі цінності, як «творчість (можливість творчої діяльності)» та «розваги (приємне необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)».

Досліджуючи внутрішньоособистісний конфлікт студентів, важливо виявити ті цінності, які для них найбільш важкодоступні. Зважаючи на те, що особистісні проблеми знаходять своє відображення й у різниці між важливістю для особистості цінності та її досягненням, у процесі дослідження з вибірки результатів студентів виявлені цінності, де ця різниця найістотніша. У таблиці 1. представлено п'ять цінностей, де спостерігається найбільш сильно виражена різниця між їх, важливістю для студентів та досяжністю для особистості в процесі життєдіяльності у ПХДПУ імені Г. Сковороди. Як видно з результатів, представлених у ній, найбільш помітна різниця спостерігається в студентів при реалізації таких життєвоважливих цінностей (цілей), як «щасливе сімейне життя» і «впевненість у собі».

Таблиця 1

Ранги термінальних цінностей студентів

№ цінності	Термінальні цінності	Ранги цінностей за різницею між важливістю та досяжністю					
		I курс	II курс	III курс	IV курс	V курс	Загалом по ВНЗ
3.	Здоров'я (фізичне та психічне)	4	1	10	5	6	4
4.	Цікава робота	2	15	6	2	3	5
8.	Мати добрих друзів (благополуччя, розвиток та самовдосконалення інших)	9	4	3	4	5	3
15.	Щасливе сімейне життя	1	2	2	1	1	1
18.	Упевненість у собі (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів)	8	5	4	6	2	2

Отримані результати показують, що при аналізі цінностей, які студенти

вважають найбільш важкодоступними у своєму житті слід звернути увагу на кілька моментів. Так, цінність «щасливе сімейне життя» на всіх курсах навчання вважається для студентів однією з найбільш важко досяжних. Це може бути пов'язано, з одного боку, із кризою родини як соціального інституту здоров'я, що спостерігається в нашому суспільстві останнім часом, а з іншого боку, із наявністю в багатьох студентів суб'єктивних труднощів при реалізації цієї життєвої цінності. Наявність суб'єктивних труднощів у реалізації цієї мети може призводити до виникнення внутрішньоособистісних конфліктів.

До конфліктів, що обумовлені протиріччям між мотивом досягнення щасливого сімейного життя або його створенням у майбутньому та невмінням або неготовністю це зробити в реальному житті, належать: «мотиваційний» конфлікт уже існуючих сімейних відносин; конфлікт «адаптаційний», спілкування, насамперед, з особами протилежної статі, а також конфлікт «нереалізованого бажання». Про перші два види конфлікту вже йшла мова, коли ми характеризували особливості життєдіяльності студентів. При конфлікті нереалізованого бажання, в особистості виникають суб'єктивно сильно виражені оцінювальні сексуальні потяги, які входять у суперечність з існуючими соціальними або моральними нормами.

Цінність «упевненість у собі» (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів) є для студентів найбільш важко досяжною, що свідчить, з одного боку, про часте виникнення в процесі їхнього розвитку й навчання особистісних протиріч, а з іншого - певною мірою відображує недостатність досвіду студентів з оптимального розв'язання цих протиріч і досягнення внутрішньої гармонії. Причому, привертає увагу той факт, що усвідомлення цієї цінності як важкодоступної зростає від молодших курсів до старших, сягаючи найвищої інтенсивності на випускному, п'ятому курсі.

Для студентів 1, 4 і 5 курсів цінність «цікава робота» вважається також важкодоступною. Вступаючи до ПХДПУ імені Г. Сковороди і завершуючи навчання в ньому, студенти вважають, що їх професійна діяльність, яку вони обрали, здебільшого особистісно нецікава. Велика різниця між цінністю «цікава

робота» та її суб'єктивною досяжністю пов'язана у деяких студентів із таким конфліктом, як «мотиваційний».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вивчення ціннісних орієнтацій студентської молоді показало їхній взаємозв'язок із процесом активності розвитку особистості. У майбутніх педагогів, як показали результати наших досліджень, найвищу значущість мають такі цінності: щасливе сімейне життя; наявність добрих і вірних друзів; здоров'я фізичне та психічне. При цьому, протягом усього періоду навчання, спостерігається динаміка даних цінностей, зміна їх ієрархії. Велика різниця між цінністю «цікава робота» та її суб'єктивною досяжністю пов'язана у деяких студентів із таким конфліктом, як «мотиваційний».

Цінність «упевненість у собі» (внутрішня гармонія, свобода від внутрішніх протиріч, сумнівів) є для студентів найбільш важко досяжною, що свідчить, з одного боку, про часте виникнення в процесі їхнього розвитку й навчання особистісних протиріч, а з іншого - певною мірою відображує недостатність досвіду студентів з оптимального розв'язання цих протиріч і досягнення внутрішньої гармонії.

Для студентів молодших курсів основною цінністю була «наявність добрих і вірних друзів», а для старших - «щасливе сімейне життя», що логічно відображує вікову динаміку особистісних пріоритетів. Варто звернути увагу на те, що найменшу значущість для студентів мають такі цінності, як «творчість (можливість творчої діяльності)» та «роздаги (приємне необтяжливе проведення часу, відсутність обов'язків)». Ототожнення цих понять вказує на те, що респонденти не усвідомлюють їх змістову сутність, у студентів недостатньо розвинений творчий компонент особистості, тоді як здатність до творчості є однією з основних компетенцій, що мають бути сформовані в процесі професійного навчання, і яка визначає відповідність педагога до вимог сучасного ринку освітніх послуг. Отже, виявлене в процесі нашого дослідження нехтування даною цінністю вказує на необхідність спрямування навчальних планів і програм підготовки майбутніх педагогів на її формування. Втім,

можливо, останнє місце даної цінності обумовлене віковим фактором, наявністю ситуативно більш актуальних цінностей на даному етапі життя. З'ясування цього питання, вкрай важливого для формування особистості та здобуття фахових компетенцій майбутніх педагогів, потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Слободяник Г. І. Психокорекційна робота особистості та її захисна поведінка / Слободяник Г. І., Павленко Л. І., Андрієнко О. П., Марченко Г. П. //Сучасні парадигми вищої медичної освіти: Мат. XV Міжн. наук. конф.- К., 2015. - с.137-140.
2. Ana Guinote (2017), How Power Affects People: Activating, Wanting, and Goal Seeking, *Annual Review of Psychology*, Vol. 68, pp. 353-381
3. Angela L. Duckworth, Jamie L. Taxer, Lauren Eskreis-Winkler, Brian M. Galla, & James J. (2019), Gross Self-Control and Academic Achievement, *Annual Review of Psychology*, Vol. 70, pp. 373-399, <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-103230>
4. Anthony G. Greenwald & Calvin K. Lai (2020), Implicit Social Cognition, *Annual Review of Psychology*, Vol. 71, pp. 419-445
5. Artemis Boulamatsi, Songqi Liu, Lisa Schurer Lambert, Xiang Yao, Rui Guo & Jingfeng Yin (2020), How and when are learning-adaptable newcomers innovative? Examining mechanisms and constraints, *Personnel Psychology*, <https://doi.org/10.1111/peps.12435>
6. Brent A. Scott, Anna C. Lennard, Rebecca L. Mitchell, Russell E. Johnson (2020), Emotions naturally and laboriously expressed: Antecedents, consequences, and the role of valence, *Personnel Psychology*, Vol. 73, Issue 4, pp. 587-613
7. Eveline A. Crone & Andrew J. Fuligni (2020), Self and Others in Adolescence, *Annual Review of Psychology*, Vol. 71, pp. 447-469
8. Jamil Zaki (2020), Integrating Empathy and Interpersonal Emotion Regulation, *Annual Review of Psychology*, Vol. 71, pp. 517-540

9. Jeff Galak & Joseph P. Redden (2018), The Properties and Antecedents of Hedonic Decline, *Annual Review of Psychology*, Vol. 69, pp.1-25
10. Jennifer Crocker, Amy Canevello, & Ashley A. Brown (2017), Selfishness and Otherishness, *Annual Review of Psychology*, Vol. 68, pp. 299-325
11. Joan C. Williams, Jennifer L. Berdahl, and Joseph A. Vandello (2016), Beyond Work-Life “Integration”, *Annual Review of Psychology*, Vol.67,pp.515-539
12. Joseph B. Bayer, Penny Triêu, & Nicole B. Ellison (2020), Social Media Elements, Ecologies, and Effects, *Annual Review of Psychology*, Vol.71,pp. 471-49
13. Jutta Heckhausen, Carsten Wrosch, & Richard Schulz (1019), Agency and Motivation in Adulthood and Old Age, *Annual Review of Psychology*, Vol. 70, pp. 191-217
14. Lauren C. Howe & Jon A. Krosnick (2017), Attitude Strength, *Annual Review of Psychology*, Vol. 68, pp. 327-351
15. Mara Mather (2016), The Affective Neuroscience of Aging, *Annual Review of Psychology*, Vol. 67, pp. 213-238
16. Paul T. Costa, Jr., Robert R. McCrae, & Corinna E. Löckenhoff (2019), Personality Across the Life Span, *Annual Review of Psychology*, Vol.70,pp.423-448
17. Rachael E. Jack & Philippe G. Schyns (2017), Toward a Social Psychophysics of Face Communication, *Annual Review of Psychology*, Vol. 68, pp. 269-297
18. Rebecca M. Todd, Vladimir Miskovic, Junichi Chikazoe, & Adam K. Anderson (2020), Emotional Objectivity: Neural Representations of Emotions and Their Interaction with Cognition, *Annual Review of Psychology*, Vol. 71, pp. 25-48
19. Stefano Anzellotti & Liane L. Young (2020), The Acquisition of Person Knowledge, *Annual Review of Psychology*, Vol. 71, pp. 613-634
20. Thomas F. Denson (2020), Breaking the Cycle of Violent Crime and Punishment: The Promise of Neuronormalization, *Social Issues and Policy Review*, <https://doi.org/10.1111/sipr.12076>
21. Tim Kasser (2016), Materialistic Values and Goals, *Annual Review of Psychology*, Vol. 67, pp. 489-514

22. Ulrike Fasbender, Anne Burmeister & Mo Wang (2020), Motivated to be socially mindful: Explaining age differences in the effect of employees' contact quality with coworkers on their coworker support, *Personnel Psychology*, Vol. 73, Issue 3, pp. 407-430.

23. Wendy Wood & Dennis Runger (2016), Psychology of Habit, *Annual Review of Psychology*, Vol. 67, pp. 289-314

24. Добровольська О. М. Ціннісно – мотиваційні прояви психологічної адаптації у особистості / Добровольська О. М., Слободяник Г. І., Герасімова А. С., Умаров Ж. К., Латиш Ю.В. // Формування національних і загальнолюдських цінностей у студентів медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів Ж. Мат. XIII Міжнар. наук. - практ. конф., К., - 2013. - с.156-158.

25. Слободяник Г. І. Психологічна адаптація та її вплив на внутрішньоособистісні конфлікти у студентів ВНЗ / Слободяник Г. І., Герасімова А. С., Умаров Ж. К., Кальянюк Л. О., Ігнатенко Д. С. // Сучасні парадигми вищої медичної освіти: Мат. XV Міжн. наук. конф.-К., 2015.-с.135-137.

26. Слободяник Г. І. Психологічно – адаптивні захисти і прояви у внутрішньо особистісних конфліктах / Слободяник Г. І., Латиш Ю. В., Герасімова А. С., Величко З. Я // Формування національних і загальнолюдських цінностей у студентів медичних і фармацевтичних вищих навч. закладів: Мат. XIII Міжнар. наук. - практ. конф.- К., - 2013. - с.152-154.

References

1. Slobodyanyk GI Psychocorrectional work of personality and its protective behavior / Slobodyanyk GI, Pavlenko LI, Andrienko OP, Marchenko GP // Modern paradigms of higher medical education: Mat. XV Int. Science. konf.- K., 2015. - p.137-140.

2. Ana Guinote (2017), How Power Affects People: Activating, Wanting, and Goal Seeking, *Annual Review of Psychology*, Vol. 68, pp. 353-381

3. Angela L. Duckworth, Jamie L. Taxer, Lauren Eskreis-Winkler, Brian M. Galla, & James J. (2019), Gross Self-Control and Academic Achievement, *Annual Review of Psychology*, Vol. 70, pp. 373-399, <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-010418-103230>
4. Anthony G. Greenwald & Calvin K. Lai (2020), Implicit Social Cognition, *Annual Review of Psychology*, Vol. 71, pp. 419-445
5. Artemis Boulamatsi, Songqi Liu, Lisa Schurer Lambert, Xiang Yao, Rui Guo & Jingfeng Yin (2020), How and when are learning - adaptable newcomers innovative? Examining mechanisms and constraints, *Personnel Psychology*, <https://doi.org/10.1111/peps.12435>
6. Brent A. Scott, Anna C. Lennard, Rebecca L. Mitchell, Russell E. Johnson (2020), Emotions naturally and laboriously expressed: Antecedents, consequences, and the role of valence, *Personnel Psychology*, Vol. 73, Issue 4, pp. 587-613
7. Eveline A. Crone & Andrew J. Fuligni (2020), Self and Others in Adolescence, *Annual Review of Psychology*, Vol. 71, pp. 447-469
8. Jamil Zaki (2020), Integrating Empathy and Interpersonal Emotion Regulation, *Annual Review of Psychology*, Vol. 71, pp. 517-540
9. Jeff Galak & Joseph P. Redden (2018), The Properties and Antecedents of Hedonic Decline, *Annual Review of Psychology*, Vol. 69, pp.1-25 1
10. Jennifer Crocker, Amy Canevello, & Ashley A. Brown (2017), Selfishness and Otherishness, *Annual Review of Psychology*, Vol. 68, pp. 299-325
11. Joan C. Williams, Jennifer L. Berdahl, and Joseph A. Vandello (2016), Beyond Work-Life“Integration”,*Annual Review of Psychology*,Vol.67,pp.515-539
12. Joseph B. Bayer, Penny Triêu, & Nicole B. Ellison (2020), Social Media Elements, Ecologies, and Effects, *Annual Review of Psychology*,Vol.71,pp.471-49
13. Jutta Heckhausen, Carsten Wrosch, & Richard Schulz (1019), Agency and Motivation in Adulthood and Old Age, *Annual Review of Psychology*, Vol. 70, pp. 191-217
14. Lauren C. Howe & Jon A. Krosnick (2017), Attitude Strength, *Annual Review of Psychology*, Vol. 68, pp. 327-351

15. Mara Mather (2016), The Affective Neuroscience of Aging, *Annual Review of Psychology*, Vol. 67, pp. 213-238
16. Paul T. Costa, Jr., Robert R. McCrae, & Corinna E. Löckenhoff (2019), Personality Across the Life Span, *Annual Review of Psychology*, Vol.70, pp.423-448
17. Rachael E. Jack & Philippe G. Schyns (2017), Toward a Social Psychophysics of Face Communication, *Annual Review of Psychology*, Vol. 68, pp. 269-297
18. Rebecca M. Todd, Vladimir Miskovic, Junichi Chikazoe, & Adam K. Anderson (2020), Emotional Objectivity: Neural Representations of Emotions and Their Interaction with Cognition, *Annual Review of Psychology*, Vol. 71, pp.25-48
19. Stefano Anzellotti & Liane L. Young (2020), The Acquisition of Person Knowledge, *Annual Review of Psychology*, Vol. 71, pp. 613-634
20. Thomas F. Denson (2020), Breaking the Cycle of Violent Crime and Punishment: The Promise of Neuronormalization, *Social Issues and Policy Review*, <https://doi.org/10.1111/sipr.12076>
21. Tim Kasser (2016), Materialistic Values and Goals, *Annual Review of Psychology*, Vol. 67, pp. 489-514
22. Ulrike Fasbender, Anne Burmeister & Mo Wang (2020), Motivated to be socially mindful: Explaining age differences in the effect of employees 'contact quality with coworkers on their coworker support, *Personnel Psychology*, Vol. 73, Issue 3, pp. 407-430.
23. Wendy Wood & Dennis Rüniger (2016), Psychology of Habit, *Annual Review of Psychology*, Vol. 67, pp. 289-314
24. Dobrovolska OM Value - motivational manifestations of psychological adaptation in the personality / Dobrovolska OM, Slobodyanyk GI, Gerasimova AS, Umarov Zh. K., Latysh Yu.V. // Formation of national and universal values in students of medical and pharmaceutical universities Zh. Mat. XIII International. Science. - practice. konf., K., - 2013. - p.156-158.
25. Slobodyanyk GI Psychological adaptation and its influence on intrapersonal conflicts in university students / Slobodyanyk GI, Gerasimova AS, Umarov Zh. K.,

Kalyanko LO, Ignatenko DS // Modern paradigms of higher medical education: Mat.XV Intern. Science. konf.- K., 2015. - p.135-137.

26. Slobodyanyk GI Psychologically - adaptive defenses and manifestations in internal personal conflicts / Slobodyanyk GI, Latysh Yu. V., Gerasimova AS, Velychko Z. Ya // Formation of national and universal values in medical students and pharmaceutical higher education. institutions: Mat. XIII International. Science. - practice. konf.- K., - 2013. - p.152-154.